

Mgr Marianna Kłyk
Konsultant ds. wychowania RODN "WOM" Katowice

WYCHOWANIE DO ŻYCIA W RODZINIE z perspektywy dwudziestu pięciu lat w RODN „WOM” w Katowicach

W obrębie szkolnych przedmiotów dydaktycznych Wychowanie do życia w rodzinie jest jedynym przedmiotem, w obrębie którego nauczanie jest sprzężone z wychowaniem. Rzetelny poziom nauczania w aspekcie teoretycznym i praktycznym powinien spowodować uwolnienie go z wszelkich sporów doktrynalnych, ideologicznych i politycznych. Przedmiot zasługuje na uzyskanie rangi przedmiotu obowiązkowego. Pozostaje problem rzetelnego przygotowania nauczycieli do merytorycznego prowadzenia zajęć na podstawie programu i scenariuszy. Proponowany cykl artykułów spełnia owe założenia.

Wprowadzenie. Podstawą przedmiotu szkolnego o nazwie *Wychowanie do życia w rodzinie* są: *Ustawa z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży* [art. 4, Dz. U. 1993 Nr 17 poz. 78] oraz *Rozporządzenie MEN z dnia 12 sierpnia 1999 r. w sprawie sposobu nauczania szkolnego oraz zakresu treści dotyczących wiedzy o życiu seksualnym człowieka, o zasadach świadomego i odpowiedzialnego rodzicielstwa, o wartości rodziny, życia w fazie prenatalnej oraz metodach i środkach świadomej prokreacji zawartych w podstawie programowej kształcenia ogólnego* [Dz.U. 1999 Nr 67, poz. 756]

Pierwszy akt prawny MEN to *Zarządzenie MEN nr 26 z dnia 18 sierpnia 1993 r. w sprawie szkolnego programu nauczania obejmującego wiedzę o życiu seksualnym człowieka, o zasadach świadomego i odpowiedzialnego rodzicielstwa, o wartości rodziny, życia poczętego oraz metodach i środkach świadomej prokreacji* [Dz.U. MEN 1993 Nr 7, poz. 31]. Zgodnie z zarządzeniem tematyka realizowana była na różnych przedmiotach: w ramach lekcji wychowawczych, lekcji biologii i ochrony środowiska, historii, geografii, języka polskiego, wychowania fizycznego i języków obcych. Konsekwencją *Zarządzenia MEN* było utworzenie w Wojewódzkim Ośrodku Metodycznym w Katowicach w 1993 r. stanowiska konsultanta ds. wychowania prorodzinnego oraz powołano 21 nauczycieli doradców metodycznych. W 1993 r. rozpoczęto doskonalenie nauczycieli w formie 120-godzinnych kursów pn. *Wychowanie prorodzinne*. Realizacja kursów

odbywała się według programu zatwierdzonego przez Komisję Programową Wojewódzkiego Ośrodka Metodycznego. Uwzględniając potrzeby nauczycieli, w 1993 r. powołano *Klub Nauczyciela Wychowania Prorodzinnego* oraz uruchomiono warsztaty metodyczne, a także zainaugurowano coroczne wojewódzkie konferencje. *Rozporządzenie MEN z 21 maja 1998 r. w sprawie wprowadzenia do nauczania szkolnego przedmiotu „Wiedza o życiu seksualnym człowieka” oraz zakresu jego treści programowych* [Dz.U. 1998 Nr 58, poz. 369] spowodowało, że w roku szkolnym 1997/98 pojawił się przedmiot pn. *Wiedza o życiu seksualnym człowieka*.

Warto odnotować fakt, że zajęciom tym towarzyszyły (i towarzyszą) ideologiczne i światopoglądowe spory wokół przedmiotu, programów i podręczników, które przyczyniły się do obniżania rangi tego przedmiotu. Doszło do tego, że zajęcia pn. *Wiedza o życiu seksualnym człowieka* były traktowane przez organ prowadzący i nadzorujący jako zajęcia marginalne. Wtedy też pojawiały się programy i podręczniki, które wiedzę o życiu seksualnym człowieka próbowały sprowadzić do instruktażu bezpiecznych stosunków seksualnych. Efektem różnych działań negatywnych było to, że rodzice zabraniali swoim dzieciom udziału w tychże zajęciach, co doprowadziło do tego, że młodzież została pozbawiona rzetelnej wiedzy o życiu seksualnym.

Rozporządzenie MEN z dnia 12 sierpnia 1999 r. w sprawie sposobu nauczania szkolnego oraz zakresu treści dotyczących wiedzy o życiu seksualnym człowieka, o zasadach świadomego i odpowiedzialnego rodzicielstwa, o wartości rodziny, życia w fazie prenatalnej oraz metodach i środkach świadomej prokreacji zawartych w podstawie programowej kształcenia ogólnego [Dz.U. 1999 Nr 67, poz. 756] stanowiło podstawę, by w roku szkolnym 1999/2000 do szkolnego programu nauczania wprowadzić przedmiot pn. *Wychowanie do życia w rodzinie*, w miejsce dotychczasowych zajęć pn. *Wiedza o życiu seksualnym człowieka*. Od 1999 r. rozpoczęto kursy nadające kwalifikacje nauczycielom do prowadzenia zajęć edukacyjnych pn. *Wychowanie do życia w rodzinie*. Miejscem kursów były różne miasta województwa śląskiego, jak: Katowice, Chorzów, Bytom, Gliwice, Rybnik, Wodzisław Śląski, Sosnowiec, Jaworzno, Świętochłowice. Podstawowa kadra prowadząca zajęcia składała się z pracowników naukowych Uniwersytetu Śląskiego i Śląskiej Akademii Medycznej. Do 2015 roku 1300 nauczycieli uzyskało kwalifikacje do prowadzenia zajęć edukacyjnych pn. *Wychowanie do życia w rodzinie*.

Kurs kwalifikacyjny. Od roku szkolnego 1998/99 r. jako wykładowcę zatrudniono pracownika naukowego Instytutu Filozofii Uniwersytetu Śląskiego – prof. Adolfa Szołtyska, który prowadził zajęcia z następujących przedmiotów: antropologia, etyka, pedagogika rodziny, metodyka. Jego wiedza naukowa w połączeniu z doświadczeniem nabytym podczas prowadzenia kursów z nauczycielami zaowocowała wydaniem książek: *Filozoficzne podstawy programu: wychowanie do życia w rodzinie*. [Wyd. „ESSE” Katowice 2000.], *Filozofia pedagogiki. Podstawy edukacji. Teoria – Metodyka – Praktyka*. [Wyd. „ESSE”, Katowice 2003.]¹. Książki te zawierają uporządkowaną wiedzę na temat wychowania do życia w rodzinie. Zostało zdefiniowane wychowanie do życia w rodzinie oraz wskazano na te teorie, które wyznaczają fundament zajęć edukacyjnych pn. *Wychowanie do życia w rodzinie*: antropologię, teorię rodziny, aksjologię, etykę, teorię wychowania moralnego. Mariaż nauki z praktyką radykalnie przyczynił się do podniesienia rangi zajęć w naszym Ośrodku. Podstawę do takiego wniosku dają ewaluacje kursów, których fragmenty są niżej przytoczone:

„Podejmując decyzję o swoim udziale w kursie *Wychowanie do życia w rodzinie* kierowałam się „potrzebą” zawodową. Dzisiaj wiem, że wiedza i umiejętności tu nabyte będą pomocne w codziennym życiu mojej rodziny. Ten kurs, jak żadna z dotychczasowych form kształcenia, był bliski życia, zaś udział w nim pomógł mi rozwiązać codzienne sytuacje w życiu szkolnym, m.in. jako wychowawcy klasowego. Jestem przekonana, że w przyszłości jako nauczyciel wychowania do życia w rodzinie i wychowawca będę wykorzystywać zdobyte tu doświadczenia. Dziękuję”.

„Jeśli dobrze wychowamy dziecko w rodzinie, to równocześnie dobrze wychowamy dziecko do życia w społeczeństwie, państwie. Chcesz, żeby Twoje dziecko było szczęśliwe, uczyni wszystko, żeby Twoje małżeństwo było szczęśliwe”.

„Radość życia, życzliwość wobec innych wyzwalają we mnie pozytywne uczucia wobec ludzi. Myślę, że zdobyta wiedza na kursie pozwoli mi tak kształtować i rozwijać postawy uczniów, aby mogli oni w przyszłości zbudować „swoj dom – życie rodzinne” na mocnych fundamentach”.

„Mam ważne zadanie: wspomóc naturalne mechanizmy rodzinne lub tam, gdzie ich nie ma czy są okaleczone, przekazać, jak ważny jest drugi człowiek. Jak poznać siebie, jak nawiązać kontakt z drugim człowiekiem? Pokazać im różne drogi, ale ze świadomością, że wyboru mogą dokonać sami”.

„Po zajęciach czuję się pewniej; myślę, że uzyskałam odpowiednie kwalifikacje, by poprowadzić ciekawe zajęcia dla dzieci i młodzieży”.

„Moja nabyta wiedza jest duża i pomoże mi w dalszej pracy. Pozwoliły mi zajęcia na spojrzenie z innej perspektywy na pewne zagadnienia. Dzięki tym zajęciom wiem, do jakiej literatury mogę sięgnąć przed przystąpieniem do podjęcia zajęć.

„Początkowo przyszedłam na zajęcia kursu z przyczyn czysto ekonomicznych tzn. dalsze zatrudnienie w szkole. Jednak w trakcie kursu zainteresowała mnie problematyka zajęć *Wychowanie do życia w rodzinie*. Myślę, że nauczyciele tacy jak ja mają wiele do zrobienia w swoich szkołach. Ja mam nadzieję odnaleźć się w roli nauczyciela tych zajęć i robić to najlepiej jak potrafię. Dziękuję”.

---

¹ Tegoż autora: *Filozofia wychowania moralnego* [Impuls Kraków 2009], *Filozofia edukacji. Kształtowanie umysłu* [Impuls Kraków 2013], *Filozofia człowieka. Biologiczny rozwój a kulturowe kształtowanie* [Impuls Kraków 2015], *Filozofia osobowości. Wychowanie a zachowanie*. [Impuls Kraków 2016], *Filozofia kształcenia. Wychowanie i nauczanie*. [Impuls Kraków 2017], *Filozofia nauczania. Kształtowanie umysłu*. [Impuls Kraków 2019], *Filozofia wychowania. Kształtowanie osobowości*. [Impuls Kraków 2020.].

Prowadzenie tego przedmiotu wzmacnia moją osobowość. Cieszę, że mam przyjemność wspierać rodziców w trudzie wychowania dzieci, przekazywać wartości pomocne w przyszłości przy założeniu rodziny”.

„Sprawia mi wielką radość prowadzenie tych zajęć. Cieszę się z przyjaznych relacji z klasami i polepszeniem kontaktów między samymi uczniami. Przygotowanie się mobilizuje mnie do osobistego rozwoju”.

„Zdobyłam nową wiedzę, zajęcia umożliwiły mi głębsze zastanowienie się nad sprawami wychowania, zmobilizowały mnie do licznych refleksji.”

„Zajęcia z kursu „otworzyły oczy” na wiele kwestii i problemów. Uważam, że dobrze mnie przygotowały do prowadzenia tych zajęć w szkole. Udzieliło się żarliwe przekonanie o sensie i potrzebie prowadzenia *Wychowania do życia w rodzinie w szkole*. Będę się starała, aby w mojej szkole przedmiot ten nie był „michałkiem”, aby był traktowany przynajmniej podobnie, jak pozostałe przedmioty szkolne.”

„Uwrażliwiłam się na specyfikę przedmiotu *Wychowanie do życia w rodzinie* metodyka przedmiotu zasadniczo różni się od metodyki przedmiotów humanistycznych, których uczę.”

„Zajęcia w wyczerpujący sposób przedstawiały tematykę kursu, prowadzący potrafili odnieść teorię do praktyki pedagogicznej. Otrzymałam wiele pomocy i materiałów.”

„Zdobyłam szeroką wiedzę z zakresu psychologii, pedagogiki rodziny, zagadnień biomedycznych i seksuologii, która potrzebna mi będzie w trakcie prowadzenia zajęć.”

„Uzyskałam takie informacje, które na pewno wykorzystam w pracy na zajęciach wychowania do życia w rodzinie. Zdobycie szerokiej wiedzy i umiejętności w prowadzeniu zajęć. Bardzo wysoki poziom wiedzy prowadzących.”

„Kurs ten dał mi kwalifikacje do nauczania nowego przedmiotu, wyposażył w rzetelną wiedzę i umiejętności dotyczące wychowania i rozwoju dziecka. Poznałam różne programy, ich wady i zalety i dzięki temu mogłam zdecydować się na ten, który odpowiada mi najbardziej.”

„Uświadomiłam sobie odpowiedzialność, jaką ma nauczyciel prowadzący zajęcia z *Wychowania do życia w rodzinie*. Zajęcia spełniły moje oczekiwania, prowadzący do zajęć byli przygotowani bardzo dobrze, organizacja zajęć bez zarzutu.”

„Zajęcia prowadzone były na bardzo wysokim poziomie. Uczestnicy zostali wyposażeni w wiedzę, umiejętności, pomoce dydaktyczne niezbędne do nauczania przedmiotu. Atmosfera za zajęciami była b. przyjemna, życzliwa.”

„Przedmiot okazał się bardziej wymagający niż sądziłam. Przygotowanie się do lekcji wymaga od nauczyciela rzetelnej i dużej pracy.”

Klub Nauczyciela Wychowania do Życia w Rodzinie. W związku z wprowadzeniem w 1999 r. zajęć edukacyjnych pn. *Wychowanie do życia w rodzinie*, powołany i działający od 1993 r. *Klub Nauczyciela Wychowania Prorodzinnego* zmienił nazwę na *Klub Nauczyciela Wychowania do Życia w Rodzinie*. Zajęcia Klubu odbywają się raz w miesiącu w formie seminarium. Na przestrzeni 26 lat w spotkaniach Klubu uczestniczyło ponad 500 nauczycieli. Celem Klubu jest:

- podnoszenie jakości pracy nauczycieli zajęć edukacyjnych pn. *Wychowanie do życia w rodzinie*,
- pobudzenie nauczycieli do poszukiwań twórczych na rzecz rozwoju zawodowego i doskonalenia warsztatu pracy,
- stworzenie możliwości współdziałania i wymiany doświadczeń nauczycieli zajęć edukacyjnych pn. *Wychowanie do życia w rodzinie* wszystkich typów szkół,
- wyposażenie nauczycieli w aktualną wiedzę rzeczową i metodyczną, niezbędną dla działań kreatywnych w procesie kształcenia.

Tematyka spotkań nakierowana jest na teorię i metodykę zajęć edukacyjnych pn. *Wychowanie do życia w rodzinie*, a w szczególności na:

- teorię rodziny i pedagogikę rodziny,
- teorię człowieka i teorię wychowania moralnego,
- seksuologię i teorię wychowania seksualnego,
- teorię nauczania z uwzględnieniem programu zajęć,
- metodykę nauczania z uwzględnieniem scenariuszy.

Teoretyczną podbudowę zajęć uczestnicy *Klubu* czerpią z książek A.E. Szołtyska.

Konferencje. Na przestrzeni lat 1998-2019 zorganizowano 41 konferencji naukowo-dydaktycznych.

Organizowane konferencje miały za zadanie:

- uczulić uczestników na wybrane problemy, przedstawiane w wygłaszanych referatach,
- pozwolić na wymianę doświadczeń na dany temat uczestnikom konferencji,
- sformułować wnioski do dalszej pracy doskonalącej organizację zajęć szkolnych i kursów.

Programy autorskie. Zwieńczeniem współdziałania z nauczycielami w Regionalnym Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Katowicach jest opracowanie trzech programów z wychowania do życia w rodzinie, które decyzją Ministra Edukacji Narodowej zostały dopuszczone do użytku szkolnego:

- dla szkoły podstawowej: nr dopuszczenia DKOS-5002-42/05,
- dla gimnazjum: nr dopuszczenia DKOS-5002-6/06,
- dla szkoły ponadpodstawowej: nr dopuszczenia DKOS-5002-41/07.

Autorskie programy zajęć edukacyjnych *Wychowanie do życia w rodzinie* dzięki temu, że odwołują się do wiedzy naukowej, w tym teorii człowieka i rodziny oraz seksuologii oraz teorii wychowania moralnego i teorii wychowania seksualnego, eliminują możliwość sporów ideologicznych, światopoglądowych czy religijnych. Są one osadzone w oryginalnej metodyce opracowanej przez prof. A.E. Szołtyska. Autorskie programy zapewniają ciągłość procesu dydaktyczno-wychowawczego, ponieważ osadzone są w jednolitych założeniach dydaktyczno-wychowawczych. Zachowana jest jednolitość

siatki pojęć przy uwzględnieniu sekwencji sukcesywnego narastania wiedzy, co w konsekwencji pozwala osiągnąć założone cele. Poza tym programy te:

- spełniają wymogi programu-matki dla wszelkich programów wychowawczych i profilaktycznych, w tym szkolnego programu wychowawczo-profilaktycznego i programu wychowawcy klasowego,
- spełniają warunki, aby uznać zajęcia pn. *Wychowanie do życia w rodzinie* jako obowiązkowe dla uczniów, gdyż spełniają wszystkie wymogi formalno-rzeczowe, nałożone na podstawowe przedmioty szkolne,
- odwołują się do wiedzy rzeczowej określonych teorii, tym samym radykalnie podnoszą rangę zajęć poprzez osadzenie ich w naukach o rodzinie, naukach o człowieku i seksuologii.

Programy – zgodnie z wymogami rozporządzenia MEN – uwzględniają dwa bloki tematyczne. BLOK TEMATYCZNY A zawiera teorię rodziny oraz teorię wychowania w rodzinie, teorię osoby oraz teorię wychowania moralnego. Cztery wymienione teorie, przedstawiane w bloku A, umożliwiają przyjęcie dwóch kolejnych teorii: seksuologii i teorii wychowania seksualnego, przedstawiane w bloku B. Tematy zajęć edukacyjnych są tak sformułowane, iż odwołują się do zapisów podstawy programowej kształcenia ogólnego², ale w swych treściach respektują poziom rozwoju psychofizycznego ucznia, poszerzającą się siatkę pojęć, lecz przede wszystkim uwzględniają formowanie postaw moralnych ucznia oraz uwrażliwiają go na wartości takie jak: dobro, godność, szacunek, odpowiedzialność, prawdę, miłość, wolność, piękno, sprawiedliwość. *Program* definiuje wychowanie do życia w rodzinie następująco:

„Wychowanie do życia w rodzinie jest to proces oparty na wychowaniu personalnym człowieka jako osoby, kształtujący harmonijne splatanie się klimatu moralnego z klimatem intelektualnym, ale i człowieczej duchowości z człowieczą płciowością, w celu przygotowania młodego człowieka do bycia ojcem lub bycia matką w rodzinie jako wspólnocie osób, osadzonej w więziach intymnych i prywatnych”³.

---

² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz. U. poz. 356, z późn. zm.); Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia (Dz. U. poz. 467).

³ A.E. Szołtysek: *Filozofia pedagogiki. Podstawy edukacji: Teoria – metodyka – praktyka*. Wyd. ESSE Katowice 2003, s. 492.

Programy zakładają sekwencyjne narastanie wiedzy oraz systematyczną formację postaw moralno-etycznych. Zachowana jest ciągłość procesu wychowawczego, którego konsekwencją w przyszłości mają być trwałe małżeństwa i zdrowe więzi rodzinne.

Fragmenty recenzji programów autorskich.

Pierwszy akapit recenzji merytorycznej prof. zw. dr hab. F. Adamskiego:

„Przedstawiony do oceny program autorstwa mgr Marianny Kłyk zasługuje – podobnie jak niedawno recenzowany program dla wyższych klas szkoły podstawowej – na bardzo wysoką ocenę. Autorka wyka-zała się w jego przygotowaniu bardzo dobrym przygotowaniem merytorycznym i dydaktycznym. Ukoń-
czone studia magisterskie w Śląskiej Akademii Medycznej z zakresu pielęgniarstwa, uzupełnione i pogłę-
bione Podyplomowym Studium Nauk o Rodzinie ATK, a wreszcie zaliczony kurs kwalifikacyjny „Wie-
dza o życiu seksualnym człowieka” w WOM Katowice, wszystko to jednoznacznie wpłynęło na naukową
i nauczycielską sylwetkę Autorki. Przyznam, że rzadko – recenzując różne programy i publikacje z inte-
resującego nas tu zakresu – mam do czynienia z tak wysokim poziomem, wyważeniem znaczenia poszcze-
gólnych wątków i ukazaniem całości propozycji programu wzgl. podręcznika w ujęciu integralnym i
z gruntu personalistycznym”.

Pierwszy akapit recenzji dydaktycznej dra W. Górczyńskiego:

„Ponad pół roku minęło od momentu, gdy miałem prawdziwą satysfakcję oceniać - i to bardzo wysoko -
projekt programu zajęć edukacyjnych z *Wychowania do życia w rodzinie* opracowanego przez Panią
Mariannę Kłyk dla uczennic i uczniów szkół podstawowych. Uznałem wówczas opracowanie autorskie
za głęboko przemyślane pod względem dydaktycznym i społeczno-wychowawczym, rzetelnie zbudowa-
ne na teoretycznej refleksji naukowej i szerokich podstawach praktycznych, stworzonych w ofercie wie-
loletnich doświadczeń Autorki współpracującej w ramach doradztwa pedagogicznego z nauczycielami
realizującymi interesujące nas zajęcia edukacyjne, ale też wciąż pogłębiającej swą wiedzę rzeczową,
dydaktyczną na podstawie bogatego dorobku badawczego ludzi nauki, starających się wspomagać peda-
gogiczne, filozoficzne, biologiczne i społeczne przygotowanie dzieci i młodzieży do przyszłego dorosłego
życia w rodzinie i społeczności”.

Ocena programów autorskich przez nauczycieli. Zajęcia edukacyjne pn. *Wy-
chowanie do życia w rodzinie* realizowane wedle programów M. Kłyk mają następujące
atuty:

- wzmacniają szacunek dla rodziców oraz nauczycieli,
- uczą szacunku dla ludzkiej płciowości oraz osoby płci odmiennej,
- zawierają w sobie wychowanie moralno-etyczne,
- istotnie wspierają wychowanie moralne w domu i etyczne w szkole,
- zawierają w sobie wychowanie prozdrowotne,
- zawierają w sobie wszystkie istotne elementy profilaktyki,
- pogłębiają wątki egzystencjalne i refleksyjne dotyczące życia w rodzinie,
- zmniejszają liczbę trudnych problemów edukacyjnych w rodzinie i szkole.

Propozycje RODN "WOM" w Katowicach. Mając na uwadze to, iż nasza wiedza
jest funkcją czasu i powtórzeń, zachęcamy do udziału w:

- kursach doskonalących z *Wychowania do życia w rodzinie*,
- Klubie Nauczyciela *Wychowania do Życia w Rodzinie*,
- sieci współpracy i samokształcenia nauczycieli w zakresie wychowania.

Kontakt: Marianna Kłyk nauczyciel konsultant ds. wychowania, Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Katowicach, ul. Kard. Stefana Wyszyńskiego 7, 40-132 Katowice, nr tel. 32/203 59 67; 32/258 13 97 wew. 224, e-mail: mk@womkat.edu.pl; mariannaklyk@gmail.com